

Education at a Glance 2009: OECD Indicators

Summary in Polish

Edukacja w zarysie 2009: wskaźniki OECD

Podsumowanie w języku polskim

- Edukacja w zarysie, publikacja wydawana przez OECD, stanowi roczne kompendium danych statystycznych dotyczących edukacji, porównywalnych w skali międzynarodowej.
- Wydanie z roku 2009 skupia się na dalszym rozwoju systemów edukacji, w wyniku którego w roku 2007 nastąpiło podwojenie liczby absolwentów szkół wyższych w porównaniu z połową lat dziewięćdziesiątych.
- W dobie kryzysu gospodarczego oraz ograniczonej dostępności zasobów, potrzeba inwestowania w kapitał ludzki staje się szczególnie istotna. Dlatego tegoroczna edycja Edukacji w zarysie zwraca szczególną uwagę na procesy edukacyjne, ich finansowanie oraz wyniki, czyli efektywność inwestowania w systemy edukacji.

Zwiększenie opłacalności: efektywne inwestowanie ograniczonych zasobów w rozwój systemów edukacji

W dobie kryzysu gospodarczego szczególnie duże znaczenie przywiązuje się do efektywności systemów edukacji. Wynika to z ograniczonego dostępu do zasobów, które mogą być inwestowane w rozwój edukacji, oraz z konieczności takiego inwestowania ich w rozwój kapitału ludzkiego, aby kształtowane umiejętności i kompetencje sprzyjały wychodzeniu z kryzysu.

Edukacja w zarysie 2009 zawiera szczegółowy przegląd rozwoju systemów edukacji, rezultatów kształcenia, metod finansowania edukacji oraz sposobów jej organizacji. Zgromadzone dane pozwalają na dogłębną analizę jakości osiągniętych wyników w stosunku do ponoszonych nakładów.

Kontynuacja rozwoju

W ciągu ostatniej dekady szybko rosła aktywność edukacyjna społeczeństw. Zwłaszcza odsetek osób uczestniczących w formach kształcenia wykraczających poza obowiązkową naukę szkolną, wzrósł od minimalnych do bardzo dużych wartości. Tendencja ta utrzymywana jest poprzez postępujące upowszechnianie edukacji na poziomie średnim II stopnia¹ oraz coraz częstsze podejmowanie nauki w instytucjach szkolnictwa wyższego. W roku 2007 jedna trzecia grupy wiekowej 25-34 lat uzyskiwała wyższe wykształcenie, a w niektórych państwach (Kanadzie, Japonii, Republice Korei oraz Rosji, będącej krajem partnerskim) ponad 50% tej grupy ukończyło studia wyższe.

Edukacja w zarysie 2009 opisuje wzrost aktywności edukacyjnej przy pomocy takich wskaźników, jak: współczynnik skolaryzacji dla poszczególnych grup wiekowych, liczba lat nauki, poziom wykształcenia oraz struktura kwalifikacji w populacji osób dorosłych. Od roku 1995 obserwuje się duży wzrost wszystkich wymienionych wskaźników, jednak na przestrzeni lat występują duże różnice w odniesieniu do skali oraz tempa ich wzrostu w poszczególnych krajach.

Współczynnik skolaryzacji (**wskaźnik C1**) dla osób w wieku 15-19 lat w państwach OECD wynosił w roku 2007 81%, czyli o osiem punktów procentowych więcej niż w roku 1995. W krajach, w których już w połowie lat dziewięćdziesiątych niemal wszyscy uczniowie kontynuowali naukę w szkołach średnich II stopnia, odnotowano niewielką zmianę tego wskaźnika, podczas gdy w państwach takich jak Czechy, Grecja, Irlandia, Polska i Węgry obserwowano jego szybki wzrost do bardzo wysokich wartości. Natomiast w Meksyku i Turcji, mimo równie szybkiego wzrostu, kształci się nadal tylko połowa ww. grupy wiekowej. Podobny wzrost współczynnika skolaryzacji, o

¹ W przełożeniu polskiego systemu edukacji na klasyfikację ISCED poziom średni II stopnia obejmuje następujące typy szkół: licea ogólnokształcące, licea profilowane, technika, uzupełniające licea ogólnokształcące, technika uzupełniająca oraz zasadnicze szkoły zawodowe.

siedem punktów procentowych, w grupie wiekowej 20-29-lat przekłada się na udział średnio jednej czwartej osób z tej grupy w procesie kształcenia. W Czechach, Grecji i na Węgrzech odsetek ten zwiększył się ponad dwukrotnie od roku 1995. Należy stwierdzić, że wzrost odnotowano we wszystkich badanych krajach oprócz Portugalii i Wielkiej Brytanii.

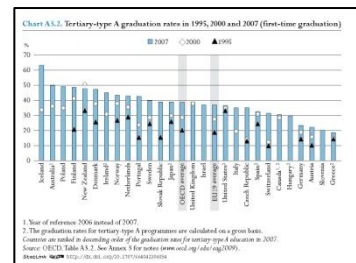
Rosnący współczynnik skolaryzacji oznacza wzrost poziomu wykształcenia (**wskaźniki A2 i A3**). Najbardziej zauważalna zmiana dotyczy osób kończących studia, określane jako poziom wyższy typu A2, które stanowią dominującą formę kształcenia wyższego. Do roku 2007 w państwach OECD średnio 39% osób osiągnęło ten poziom wykształcenia, co oznacza dwukrotny wzrost w porównaniu z rokiem 1995. Wzrost ten dotyczył wszystkich państw, chociaż występowały istotne różnice w jego skali i rozkładzie czasowym w poszczególnych krajach. W Danii, Finlandii, Hiszpanii, Norwegii i Nowej Zelandii po szybkim wzroście liczby absolwentów szkół wyższych w latach 1995-2000, w kolejnych siedmiu latach obserwowano jego spowolnienie a nawet (w przypadku Nowej Zelandii) spadek. Odwrotnie stan rzeczy przedstawiał się w Grecji (nawet po uwzględnieniu spadku w ostatnich trzech latach), Japonii, Portugalii oraz Szwecji, gdzie największy jego wzrost przypadał na ostatnie lata. Podobnie było w przypadku Czech i Szwajcarii, gdzie liczba absolwentów studiów wyższych niemal potrojiła się w latach 2000-2007. Wynika z tego, że niektóre kraje systematycznie dostosowują system szkolnictwa wyższego do liczby potencjalnych studentów, podczas gdy w innych następują okresy przerw w tempie tego dostosowania.

Z uwagi na ciągły wzrost poziomu wykształcenia w ostatnich latach, młodsze pokolenie charakteryzuje się posiadaniem wyższych kwalifikacji niż pokolenie starsze (**wskaźnik A1**). W grupie 25-34-latków wykształcenie średnie II stopnia posiada 80% osób, podczas gdy w grupie wiekowej 55-64-lat nieco ponad połowa. W przypadku takich krajów jak Grecja, Irlandia i Korea, znacząca większość młodych pracowników legitymuje się ww. wykształceniem, podczas gdy w grupie osób w wieku przedemerytalnym jest ich zdecydowana mniejszość. W rezultacie upowszechniania się kształcenia średniego II stopnia różnica między opisanymi grupami wiekowymi dotycząca wskaźnika osób z wyższym wykształceniem wzrosła z około jednej piątej do ponad jednej czwartej.

Wzrost ten charakteryzują następujące czynniki:

- Większy udział kobiet w kształceniu wyższym w niektórych krajach. Przykładowo w Finlandii, Grecji, Norwegii, Polsce, na Słowacji i Węgrzech oraz w Szwecji wśród osób z wykształceniem wyższym typu A

[Wykres A3.2 : Odsetek osób kończących studia wyższe typu A w latach 1995, 2000 i 2007 w swojej grupie wiekowej \(uwzględniano ukończenie tylko jednego kierunku studiów\)](#)

² W przełożeniu polskiego systemu edukacji na klasyfikację ISCED poziom ISCED 5A obejmuje studia pierwszego stopnia, jednolite studia magisterskie, studia drugiego stopnia oraz studia podyplomowe.

liczba kobiet jest około dwukrotnie większa niż mężczyzn, a w Islandii nawet ponad dwukrotnie. Z kolei w Austrii, Niemczech i Szwajcarii proporcje płci są wyrównane, a w Japonii więcej mężczyzn niż kobiet zdobywa wykształcenie na tym poziomie (**wskaźnik A3**).

- Zwiększająca się popularność studiów zagranicznych. Między rokiem 2006 a 2007 średni odsetek osób studiujących poza granicami kraju pochodzenia wzrósł o 3,3%, przekraczając liczbę 3 milionów (**wskaźnik C2**).
- Wzrost populacji. Przykładowo w Irlandii, Hiszpanii i Turcji odnotowano wzrost liczby osób w grupie wiekowej typowej dla okresu studiów, co stanowiło dodatkowe obciążenie dla systemu szkolnictwa wyższego.

Charakter efektów kształcenia

Oprócz uzyskiwania formalnych kwalifikacji w systemach edukacji, *Edukacja w zarysie 2009* opisuje także inne efekty procesu kształcenia, m.in. zdobytą wiedzę i umiejętności, poziom zatrudnienia, wysokość wynagrodzeń oraz inne korzyści społeczne.

Bezpośredniego pomiaru wiedzy i umiejętności zdobywanych przez uczniów w procesie kształcenia dokonuje się za pomocą międzynarodowych badań porównawczych, takich jak PISA. Obecna edycja Edukacji w zarysie 2009 uwzględnia nowy wskaźnik zastosowany w tych badaniach, który dotyczy piętnastolatków osiągających wysoki poziom kompetencji w naukach przyrodniczych (**wskaźniki A4 i A5**). Przewiduje się, że wielu z nich zajmie się w przyszłości pracą naukową w dziedzinach o kluczowym znaczeniu dla gospodarki danego kraju. Spodziewane są jednak różnice między państwami, ponieważ odsetek uczniów osiągających wysokie wyniki w naukach przyrodniczych wykazuje znaczące zróżnicowanie dla poszczególnych krajów. Osoby z tej grupy charakteryzuje entuzjazm poznawczy i pozytywny stosunek do dyscyplin naukowych. Około jednej czwartej z nich pochodzi z rodzin o niższym statusie społeczno-ekonomicznym niż średni status rodzin w danym kraju, co dowodzi, że nie stanowi on zasadniczej przeszkody dla osiągnięcia bardzo dobrych wyników w nauce.

Poziom wykształcenia ma obecnie szczególnie istotny wpływ na szanse zatrudnienia. W czasach kryzysu zagrożenie bezrobociem w większym stopniu dotyczy osób z wykształceniem niższym niż średnie II stopnia (**wskaźnik A6**). Ponadto, młodzi ludzie o niższych kwalifikacjach w przypadku utraty pracy zagrożeni są długotrwałym bezrobociem – dotyczy to ponad połowy takich osób w grupie wiekowej 25-34 lat w większości krajów OECD. (**wskaźnik C3**). Natomiast zatrudnieni z wyższym wykształceniem mają szansę na zarobki średnio o ponad 50% wyższe, a w niektórych krajach nawet

Wykres A4.1 : Odsetek uczniów osiągających wysokie wyniki w naukach przyrodniczych w badaniu PISA 2006

większe. Średnio w krajach OECD uzyskanie wyższego wykształcenia ma obecnie dwukrotnie wyższą stopę zwrotu nakładów niż uzyskanie wykształcenia średniego II stopnia lub ukończenie edukacji policealnej (**wskaźnik A8**).

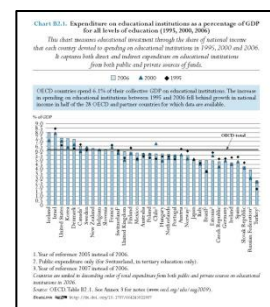
W tym roku obok ekonomicznych wskaźników kształcenia wyodrębniono także wskaźnik efektów społecznych (**wskaźnik A9**). Skupia się on na następujących trzech czynnikach odzwierciedlających spójność i kondycję społeczeństwa: deklarowany stan zdrowia, zainteresowanie polityką i zaufanie do innych. Wymienione społeczne efekty edukacji zależą wprost proporcjonalnie od poziomu wykształcenia, jednak na różnych jego poziomach ich proporcje są inne. Uczniowie kończący szkoły średnie II stopnia zdecydowanie częściej deklarują dobry stan zdrowia niż ich rówieśnicy bez podobnego wykształcenia. Natomiast osoby z wyższym wykształceniem najbardziej charakteryzuje szersze zainteresowanie polityką i przekonanie, że ludzie w większości są uczciwi.

Finansowanie edukacji

Poziom wydatków na edukację do pewnego stopnia zależy od zasobności danego państwa, jednak związek między nakładami na kształcenie jednego ucznia a PKB na jednego mieszkańca jest wyraźniejszy dla wykształcenia na poziomie szkół podstawowych i średnich niż na poziomie wyższym (**wskaźnik B1**). W minionym dziesięcioleciu suma wydatków ponoszonych na edukację zwiększała się, osiągając szybszy wzrost niż wzrost PKB w prawie połowie badanych krajów (**wskaźnik B2**). Wynikało to ze znacznego podniesienia nakładów na kształcenie ucznia w szkole podstawowej i średniej³, chociaż w tym samym czasie w jednej trzeciej państw OECD i krajów partnerskich zmniejszyły się wydatki na kształcenie studenta uczelni wyższej. Było to związane z opóźnionym wzrostem wydatków w stosunku do wzrostu liczby studentów (**wskaźnik B1**).

Wydatki na edukację nadal stanowią znaczną część wydatków publicznych, chociaż ich udział waha się od 22% w Meksyku do poniżej 10% w Japonii, Niemczech i Włoszech. Konieczność poszukiwania alternatywnych źródeł finansowania sprawia, że nakłady na edukację ze źródeł prywatnych w większości krajów rosną szybciej niż wydatki publiczne. Chociaż średnio 85% sumy wydatków na edukację pochodzi ze środków publicznych, wartości te są znacznie mniejsze dla szkolnictwa wyższego, które finansowane jest w coraz szerszym zakresie ze źródeł prywatnych. W takich krajach, jak Australia, Japonia, Kanada, Republika Korei, Stany Zjednoczone, a także Chile i Izrael (kraje partnerskie) udział środków prywatnych w finansowaniu szkolnictwa wyższego przewyższa inwestycje publiczne w tym sektorze (**wskaźnik B3**). Istotną przyczyną takiego

[Wykres B2.1 : Nakłady na instytucje edukacyjne na wszystkich poziomach kształcenia w stosunku do PKB \(1995, 2000, 2006\)](#)

³ W przełożeniu polskiego systemu edukacji na klasyfikację ISCED pojęcie szkół średnich obejmuje szkoły średnie I i II stopnia wymienione w przypisach 1 i 4.

zróźnicowania jest wysokość opłat za studia, które w siedmiu krajach OECD w ogóle nie są pobierane, podczas gdy w jednej trzeciej z nich przekraczają 1500 USD rocznie (**wskaźnik B5**).

Warunki nauczania i uczenia się

Efektywność systemów edukacji zależy od zapewnienia odpowiednich warunków nauczania i uczenia się, co wiąże się częściowo z zasobami, jakie dany kraj ma do dyspozycji. W krajach OECD średnia liczebność klas w szkołach podstawowych wynosi nieco ponad 21 uczniów (**wskaźnik D2**) i tylko w 3 państwach przekracza 25 uczniów. Od roku 2000 notuje się znaczący spadek liczebności klas w krajach, gdzie była ona dotychczas najwyższa, na przykład w Republice Korei i w Turcji.

Większe zróźnicowania występują w przypadku alokacji zasobów edukacyjnych na wynagrodzenia nauczycieli (**wskaźnik D3**). Średnie uposażenie nauczyciela w szkole podstawowej po 15 latach pracy waha się od ponad dwukrotnej wysokości PKB na jednego mieszkańca w Republice Korei do poniżej 75% wysokości PKB na jednego mieszkańca w Islandii i Norwegii oraz w takich krajach partnerskich, jak Estonia i Izrael.

Organizacja procesu nauczania również różni się znacząco w poszczególnych państwach. W Danii, Turcji, na Węgrzech oraz partnerskiej Estonii nauczyciel prowadzi mniej niż 650 godzin zajęć lekcyjnych w ciągu roku, podczas gdy w Stanach Zjednoczonych 1080. (**wskaźnik D4**).

Nowe wskaźniki, zastosowane w Międzynarodowym Badaniu Nauczania i Uczenia się OECD (TALIS), pozwalają na szczegółową analizę procesu nauczania (**wskaźniki D5 i D6**). TALIS jest pierwszym badaniem międzynarodowym, które zostało poświęcone ocenie warunków uczenia się i pracy nauczycieli w oparciu o opinie nauczycieli i dyrektorów szkół średnich I stopnia⁴ w 23 krajach.

Zdaniem nauczycieli biorących udział w badaniu TALIS, ocena ich pracy i otrzymana informacja zwrotna mają pozytywny wpływ na poziom ich satysfakcji zawodowej i zachęcają do doskonalenia warsztatu pracy oraz rozwoju zawodowego. Jednak w niektórych krajach system ewaluacji pracy nauczycieli jest stosunkowo słabo ukształtowany i nie przynosi oczekiwanych korzyści. W ponad jednej trzeciej szkół w Austrii, Irlandii i Portugalii w ciągu ostatnich pięciu lat nie przeprowadzono oceny pracy nauczycieli w żadnej formie. W tym samym okresie czasu w krajach objętych badaniem TALIS średnio 22% nauczycieli nie otrzymywało żadnej informacji zwrotnej dotyczącej ich pracy. W Hiszpanii i we Włoszech odsetek ten wynosił ponad 45% (**wskaźnik D5**).

⁴ W przełożeniu polskiego systemu edukacji na klasyfikację ISCED poziom średni II stopnia obejmuje gimnazja.

Badanie TALIS obejmowało również praktykę pedagogiczną oraz przekonania i postawy zawodowe nauczycieli (**wskaźnik D6**). Wprawdzie w większości krajów biorących udział w badaniu prawie 80% czasu lekcji poświęca się na faktyczne nauczanie i uczenie się, jednak nauczyciele tracą go również na czynności administracyjne i utrzymanie porządku w klasie. Nauczyciele są częściej skłonni uznać uczniów za aktywnych uczestników procesu zdobywania wiedzy niż postrzegać rolę nauczyciela jako głównego autorytetu w bezpośrednim przekazywaniu informacji i podawaniu poprawnych rozwiązań. Nauczyciele we wszystkich krajach uczestniczących w badaniu przywiązują jednak nadal większą wagę do struktury procesu nauczania i wyznaczania celów dydaktycznych niż do podejścia zorientowanego w większym stopniu na potrzeby uczniów.

Wykres D6.1 : Rozkład czasu w trakcie godziny lekcyjnej (2007-08)

© OECD 2009

Niniejsze podsumowanie nie jest oficjalnym tłumaczeniem materiałów OECD.

Kopiowanie niniejszego podsumowania jest dozwolone pod warunkiem zamieszczenia informacji o prawach autorskich OECD i tytułu oryginalnej publikacji.

Wielojęzyczne podsumowania są tłumaczeniami fragmentów dokumentów OECD, pierwotnie opublikowanych w językach angielskim i francuskim.

Są one dostępne bezpłatnie w internetowej księgarni OECD: www.oecd.org/bookshop/

Dokładniejsze informacje można uzyskać, kontaktując się z Działem Praw Autorskich i Tłumaczeń w Dyrektoracie do Spraw Publicznych i Komunikacji: rights@oecd.org, faks: +33 (0)1 45 24 99 30.

OECD Rights and Translation unit (PAC)
2 rue André-Pascal, 75116
Paris, France

Zachęcamy do odwiedzania naszej strony internetowej: www.oecd.org/rights/

